

<https://doi.org/10.15407/fd2026.03.169>
УДК 1(091)

Віталій МУДРАКОВ,

кандидат філософських наук, доцент,
дослідник коледжу Фридриха Ніцше,
Фундація Ваймарської класики (Klassik Stiftung Weimar),
99423, Ваймар (ФРН), Бургплатц, 4
Vitalii.Mudrakov@klassik-stiftung.de
<https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>
SCOPUS ID: 58476902600

ЯК ДОСЛІДЖУВАТИ ВПЛИВ НІЦШЕ В УКРАЇНІ? Періодизація як характеристика історичних умов рецепції та орієнтири її дослідження¹

Стаття є другою частиною методологічного дослідження, присвяченого рецепції філософії Фридриха Ніцше в Україні. Її метою є характеристика історичних умов, за яких рецепція ставала можливою та набувала специфічних форм у різні періоди. Вихідною є теза, що зміна політичних, культурних, інституційних та епістемічних умов трансформує сам простір можливостей рецепції, а тому її періодизація має спиратися на структурні зміни цього простору. На цій підставі розглянуто

¹ Стаття підготовлена в рамках реалізації проєкту «Ніцше та українська ідентичність» у коледжі Фридриха Ніцше (Klassik Stiftung Weimar) і становить другу частину його методологічного обґрунтування. Першу частину методологічного дослідження, присвяченого рецепції філософії Фридриха Ніцше, див.: Мудраков, В. (2026). Як досліджувати вплив Ніцше в Україні? Періодизація як структурна вертикаль дослідження рецепції. *Філософська думка*, 2, 92—105 (<https://doi.org/10.15407/fd2026.02.092>).

Цитування: Мудраков, В. (2026). Як досліджувати вплив Ніцше в Україні? Періодизація як характеристика історичних умов рецепції та орієнтири її дослідження. *Філософська думка*, 3, 169—186. <https://doi.org/10.15407/fd2026.03.169>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на заходах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

три періоди — імперський, радянський і незалежний. Для кожного з них окреслено специфічну конфігурацію умов: обмежену культурну суб'єктність і неоднорідність імперських режимів; ідеологічну монополізацію, цензуру та регулювання допустимих інтерпретацій у радянський час; демонополізацію філософського дискурсу, методологічний плюралізм та поступову інтернаціоналізацію української гуманітаристики після здобуття незалежності. Поряд із реконструкцією цих умов запропоновано критичні дослідницькі орієнтири, сформовані на підставі праць міжнародного ніцшезнавства, які конкретизують способи розпізнавання й осмислення рецепції та інтерпретацій відповідно до специфіки кожного періоду. У такий спосіб періодизація постає методологічною структурою, що пов'язує історичні умови можливості рецепції з принципами її подальшого дослідження.

Ключові слова: Фридрих Ніцше, українська рецепція Ніцше, періодизація, умови рецепції, орієнтири, ніцшезнавство.

Періодизація рецепції: історичні умови як принцип

«Гроза Ніцше» — це метафоричне формулювання, що розпочинає першу статтю цієї розвідки й покликане привести до трьох ключових тез про те, які методологічні засновки щодо дослідження рецепції Ніцше в Україні становлять арсенал для його обґрунтованого проведення: аксіоматичність впливу, можливість як функціональність, орієнтація і трансформація. Йдеться про ті важливі моменти досвіду ніцшезнавства, які варто враховувати у процесі дослідження рецепції в розрізі історичних періодів саме як структурної вертикалі (Мудраков, 2026). Запропонований підхід має на меті змістити дослідницький фокус із фіксації окремих фактів впливу на виявлення умов можливості рецепції, концептуалізованих через функціональність в історико-політичних конфігураціях і через процеси орієнтації та трансформації культурного саморозуміння. Однак самі історико-політичні конфігурації потребують окремої характеристики: рецепція здійснюється не поза історією, а за конкретних політичних, культурних, інституційних та епістемічних умов, які окреслюють простір її можливостей. Тож саме їхню історичну змінність покликана схопити періодизація.

Такий акцент на історичній зумовленості рецепції не означає її звуження до політичного чи інституційного контексту. Навпаки, йдеться про характеристику умов, у межах яких Ніцше міг входити до різних сфер культурного та інтелектуального життя того простору самотутньої ідентичності, який тут розуміється не як незмінна політико-територіальна одиниця, а передовсім як культурно-ідентичнісний і, зокрема, національно-ідентичнісний простір. У цьому сенсі показовим є підхід Ельмара Шенкеля в найновішій праці «Ніцше глобально: навколо світу у 80 надлюдях» (Nietzsche global: In 80 Übermensen um die Welt), де рецепція Ніцше осмислюється як своєрідна «мапа країн» (Landkarte) чи просто «мапа»

(Karte), що прагне охопити «значну частину спектру», який виходить далеко за межі академічних галузей і простягається на мистецтво та популярну культуру (Schenkel, 2025: S. 8). Для українського випадку така оптика важлива у двох аспектах: як спосіб картографування рецепції в межах культурно-ідентичнісного простору (навіть попри його перебування в різних політичних і державних конфігураціях) і водночас як орієнтація на розуміння самої рецепції, ширше за академічне засвоєння Ніцше — як різноманітних форм його присутності й дієвості в інтелектуальному, мистецькому та ширшому культурному житті. Саме такий обсяг рецептивного поля важливий для пропонованої тут періодизації: історичні умови мають характеризуватися з огляду на те, які можливості вони відкривали або обмежували для різних форм культурної присутності Ніцше.

Отже, пропонована періодизація має схопити зміну історичних умов, за яких розгорталася рецепція Ніцше в українському культурно-ідентичнісному просторі. Зважаючи на зміну його політичних, культурних, інституційних та епістемічних конфігурацій, я виокремлюю три основні періоди: імперський, радянський та незалежний (Mudrakov & Stephan, 2024).

Доцільність такого способу періодизації підтверджують і дослідження рецепції Ніцше в інших національно-культурних просторах. Особливо варто звернути увагу на розвідки про польську та російську рецепції, адже ті є не просто сусідніми для української, а здійснювалися в доволі тісному політичному та культурному зв'язку. Так, скажімо, Марта Копій у її звітній статті про «Дослідження Ніцше в Польщі» (Die Nietzsche-Forschung in Polen), характеризуючи певні досягнення у перекладацькій, видавничій та власне філософській справі, дотримується цього принципу. Вона орієнтується на так звані переломні моменти (Wendepunkte) в політичній ситуації країни, які визначали рецепцію Ніцше (Копій, 2008). А Леон Мйодоньскі пише, що «вирішальними для сприйняття історії впливу Ніцше в Польщі були як історико-політичний момент, так і ідеологічний контекст, у якому розглядалася його творчість» (Miodoński, 2004: S. 321). В російських дослідженнях використовуються формулювання «перший етап (ознайомчий)», «другий етап (вільної інтерпретації)», «третій етап (опосередкованого впливу філософії Ніцше)», «четвертий етап (“повернення”)» (Синеокая, 1999), які належать до різних періодів існування російського політичного простору, і щодо окремих із цих етапів коротко згадується про (не)можливості рецепції через ідеолого-політичне підґрунтя. Такі й подібні згадки вочевидь лише позначають проблемність цього аспекту як наявність, скажімо так, *зовнішньої обставини*, яка або вможливорює, або супроводжує рецепцію. Моя ж мета полягає в тому, щоб ці періоди поставали як проблема дослідження, щоби брати їх до уваги як *внутрішню обставину*, яка і вможливорює, і визначає/стимулює рецепцію.

Тож окреслена рамка дає змогу поставити періодизацію як окрему проблему дослідження рецепції, формуючи разом із тим спосіб упорядкування історичного матеріалу для його подальшого аналізу. Якщо можливість рецепції розуміти через її функціональність у конкретних історико-політичних конфігураціях, то наступним кроком має стати характеристика самих умов, за яких ця функціональність могла реалізовуватися. Йдеться, отже, про з'ясування того, які політичні, культурні, інституційні та епістемічні обставини окреслювали простір можливого для рецепції Ніцше в кожен з виокремлених періодів.

Водночас характеристика історичних умов рецепції потребує врахування напрацювань сучасного ніцшезнавства, які слугуватимуть у подальшому аналізі своєрідними критичними орієнтирами. Їх залучення задає актуальний дослідницький горизонт, у співвіднесенні з яким історичні форми прочитання, використання й апропріації Ніцше можуть бути побачені у своїй специфіці та інтелектуальній зумовленості. Такі орієнтири особливо важливі там, де історично усталені інтерпретації набували сили самоочевидних тверджень або, навпаки, де специфіка певного контексту могла залишати поза увагою суттєві для рецепції аспекти Ніцшевого мислення. Тому звернення до авторитетних позицій сучасного ніцшезнавства супроводжуватиме характеристику відповідних історичних періодів як своєрідна система дослідницьких координат, що допомагає визначати як продуктивні напрями аналізу, так і межі інтерпретаційної достовірності.

Імперський період

Простір обмеженої суб'єктності

На момент початку грози «Ніцше» українці перебували в різних імперських конфігураціях: під Російською імперією перебувала східна та центральна Україна, а під Австро-Угорською — західна Україна. В Австро-Угорщині українці існували в режимі контрольованої інтеграції: попри структурну нерівність і регіональні асиметрії (рівність українців з румунами, поляками), вони мали парламентське представництво, власні організації та поступове — хай і не повністю офіційне — визнання самоназви «українці», що заступало “Ruthenen”. У Російській імперії українці існували в режимі інкорпорації через заперечення окремішності: попри короткі «вікна» парламентської артикуляції (1906—1907) та революційний прорив до автономії (1917), після 1907 року українське представництво було різко обмежене, а будь-які культурно-політичні ініціативи розглядалися владою як небажані й підозрілі, що внеможливлювало стабільну публічну саморепрезентацію; українців інституційно позначали як «малоросів», тобто частину великого російського народу (Bihl, 2008: SS. 53—56). В російській імперії українська мова була заборонена (1876—1905),

що різко обмежувало простір легітимного культурного самовизначення. Після певної мовної лібералізації (1905) українська мова не закріплювалася у ключових сферах освіти та управління. В Австро-Угорській імперії перейменована з «рутенської» на «українську» мова набула можливості розвитку (як-от від 1849), визнавалася як мова краю (Landessprache) і використовувалася в широкому вжитку: від повсякдення до офіційних документів та, частково, навчання (Moser, 2024: SS. 65—73). Визвольні змагання 1917—1921 років тимчасово змінили умови культурної та політичної артикуляції, однак нетривалість цього досвіду навряд чи дає підстави говорити про сформований окремий і стабільний режим рецепції, хоча ці процеси суттєво посилили її національний вектор. У таких конфігураціях інституційних, мовних та ідентифікаційних обмежень та перетворень розпочинається рецепція Ніцше. Подальший аналіз дає змогу простежити, як за цих умов рецепція набувала різних форм функціонування, а також чи ставала вона орієнтиром або ресурсом самоствердження в рамках обмеженої культурної суб'єктності.

Читати сліди: як розпізнати ранню рецепцію

Для характеристики ранньої рецепції важливим орієнтиром є й саме розуміння того, де і в яких формах її належить шукати. Райнер Адольфі пропонує тут містку формулу: ««Ніцше» — це, по суті, також і *сліди* Ніцше» (Адольфі, 2024: с. 8). Йдеться про значно ширше поле, ніж експліцитне читання, цитування чи інтерпретація його творів: до історії рецепції належить і те, що було «запалено його думкою», як дискусії з Ніцше вбудовувалися іншими мислителями у власні програмні перспективи та які інтелектуальні протистояння могло уособлювати саме ім'я «Ніцше» (Адольфі, 2024: сс. 8—9). Примітно, що метафора «слідів» з'являлася і безпосередньо в українських розвідках щодо рецепції: сама назва статті Володимира Жмири «Слідами Ніцше по Україні» спрямовує увагу на пошук присутності Ніцше в українському культурному просторі (Жмир, 2010). Рух за такими «слідами» водночас потребує критичної обережності щодо їхнього змісту. Адольфі говорить про «несанкціоноване ніцшеанство» — історичні зчеплення з Ніцше течій та ідей, які могли бути чужими або навіть суперечити його власним позиціям (Адольфі, 2024: с. 13). Для дослідження української рецепції в імперський період ці тези задають особливо продуктивний орієнтир: простежувати присутність Ніцше ширше за безпосереднє звернення одного автора до текстів іншого і водночас розглядати апропріації, зміщення та деформації його думки не як матеріал, який належить відсіяти через його невідповідність «автентичному» Ніцше, а як історично значущі форми функціонування його імені та ідей у конкретному культурному середовищі.

Масштаб і внутрішню неоднорідність ранньої рецепції добре засвідчує колективний том «Протиріччя: щодо раннього сприйняття Ніцше» (Widersprüche: Zur frühen Nietzsche-Rezeption), який у тридцяти окремих студіях репрезентує широкий спектр міжнародних досліджень цього феномену (Schirmer & Schmidt, 2000). Уже сама структура видання — від національних рецепцій і перекладів до редакторських, інституційних, літературних та політичних форм апропріації — орієнтує на розгляд ранньої рецепції як множинного й суперечливого поля, що не зводиться до одного типу інтелектуального опанування Ніцше. Через чверть століття цей горизонт дістає істотного розширення у найновішому колективному томі «Ніцше як протагоніст європейської та світової культур. Про ранню рецепцію (1890—1930)» (Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen. Über die frühe Rezeption (1890—1930)) за редакцією Ганса Руйна та Карлоти Сантіні: рання рецепція постає вже в масштабі європейських і глобальних культур, охоплюючи гуманітарні й соціальні науки, мистецькі авангарди, соціальні рухи та різні національно-культурні середовища (Ruin & Santini, 2026). Для мого дослідження важливо, що до цієї міжнародної панорами включено й український матеріал — рецепцію концепту «надлюдина» у праці «Він і вона» Ольги Кобилянської (Mudrakov, 2026). Тим самим український випадок виявляється частиною значно ширшої карти ранньої рецепції Ніцше, а його дослідження потребує уваги як до специфічних історичних умов українського культурного простору, так і до множинності тих культурних форм і середовищ, у яких ця рецепція могла здійснюватися.

Важливим орієнтиром для дослідження ранньої рецепції Ніцше є її принципова неоднорідність. Наталіє Шульте показує, що входження Ніцше в інтелектуальний і культурний простір від початку супроводжувалося амбівалентними реакціями — від захоплення до критики та сприйняття його мислення як небезпечного (Schulte, 2023: SS. 13—56). Цю неоднорідність допомагає конкретизувати дослідження першого десятиліття рецепції Ніцше в Німеччині Адріана Дель Каро, який звертає увагу на її ранню поляризацію та популяризацію: на передній план виходили окремі, особливо резонансні поняття, передусім «надлюдина» і «мораль панів», а сам Ніцше залучався до актуальних інтелектуальних і мистецьких дискусій свого часу (Del Caro, 1982). У поєднанні ці спостереження задають продуктивний орієнтир і для дослідження українського матеріалу імперського періоду: важливо простежувати не тільки сам факт звернення до Ніцше чи загальну оцінку його філософії, а які саме поняття, образи та проблеми ставали рецептивно значущими, з якими актуальними дискусіями вони пов'язувалися і яких модусів — від апропріації до критичного відторгнення — набувала рецепція їх за конкретних культурно-історичних умов.

Радянський період

Рецепція під владою ідеології

Поразка Української революції та входження більшої частини українських земель до складу Радянського Союзу означали докорінну зміну умов, передовсім, політичного та епістемічного режиму, в якому взагалі проблематизувалося виробництво знання як таке. Якщо в імперський період та на його спаді визначальними були різні режими культурної артикуляції української ідентичності, то тепер самі форми культурного, мовного, наукового й політичного самовизначення дедалі більше підпорядковуються радянському державному проекту. Як показують дослідження, більшовицька влада почала з відповіді на наростання націоналізму: це було не просте його заперечення, а «систематичне просування національної свідомості» неросійських меншин у спосіб творення для них «інституційних форм національної держави» (Martin, 2011: р. 1). Головне тут те, що ця політика мала аж ніяк не емансипативний, а керовано-інтеграційний характер: її метою було роззброїти націоналізм через надання «форм національності» (*forms of nationhood*) у межах унітарної радянської держави (Martin, 2011: pp. 3, 8), тобто взяти його розвиток під контроль і не тільки через прямі політичні рішення, а й через такі інституційні механізми, як переписи населення, адміністративно-територіальне розмежування та офіційні категорії національної належності, які змінювали сам спосіб, у який люди визначають власну ідентичність (Hirsch, 2014: pp. 145—146).

Водночас культурний і науковий простір дедалі більше визначався єдиновладдям більшовицького марксизму. «[П]ретендуючи на фактичну монополію на істину та право останнього слова як у галузі соціальних наук, так і в питанні загального поступу [...] марксизм був [...] всеохоплюючою “новою вірою”, що поєднувала сильні переконання з квазінауковою впевненістю», — вважає Анджей Валицькі (Walicki, 1995: pp. 3, 5). А «[в]іра в Партію, — писав Мирослав Попович, — була зворотною стороною віри в марксизм як Ідею, що давала Партії харизму непохибності. І замах на марксизм як “моноліт, вилитий з одного шматка сталі” (Ленін), рівнозначний замаху на Партію» (Попович, 2005: с. 237). За таких умов художня й гуманітарна творчість дедалі більше підпорядковувалася нормативним вимогам соціалістичного реалізму, який визначав не лише естетичні критерії, а й допустимі способи репрезентації людини, історії та культури. «Соціалістичний реалізм постійно створював новий символічний капітал, а саме — соціалізм», — зазначає Євген Добренко (Dobrenko, 2007: р. 5). Практичним механізмом забезпечення цього політичного, світоглядного і культурного режиму виступала цензура.

Функціонування цензури як системи державного контролю над літературою, книговиданням та публічним словом докладно реконстру-

йовують дослідники (див.: Ermolaev, 1997). Загалом розгляд таких умов спонукає до питання про те, в який спосіб могла здійснюватися рецепція Ніцше, які форми вона могла набувати та якими були межі її культурної, академічної й політичної присутності?

Шукати за межами дозволеного

Важливим орієнтиром для дослідження рецепції Ніцше в радянській Україні може слугувати дослідження Ульриха Буша про ставлення Ніцше в НДР — іншому державно-соціалістичному просторі, де рецепція й видання Ніцше тривалий час перебували під ідеологічним контролем і табуванням. Аналізуючи цей випадок, Буш застерігає від ототожнення офіційної позиції з усім полем рецепції: «погляд “зовні”, що ґрунтувався на офіційних заявах, є недостатнім» (Busch, 2006: р. 173), адже за офіційною ідеологією могла приховуватися значно більша різноманітність позицій, зокрема в напівофіційних дискусіях та позамарксистських середовищах (Busch, 2006: pp. 175—176). Тому й публічна маргіналізація філософа ще не заперечує його інтелектуальної присутності: «Однак було б помилкою робити висновок, що Ніцше взагалі не відігравав жодної ролі в інтелектуальному житті Східної Німеччини» (Busch, 2006: р. 174). Буш показує також нерівномірність такої присутності в різних дисциплінарних середовищах: сильніше ідеологічно контрольована філософія залишала менше простору для звернення до Ніцше, тоді як літературознавство, мовознавство та культурологія могли ставати каналами опрацювання інтелектуально «вибухонебезпечної» проблематики (Busch, 2006: р. 176). Нарешті, саму рецепцію в НДР він характеризує через поєднання тягlosti й розривів, застерігаючи від єдиної оцінки всього періоду 1945—1990 років (Busch, 2006: р. 175), а її історію пропонує розглядати у зв'язку із загальною динамікою внутрішньої та зовнішньої політики й інтелектуальної історії (Busch, 2006: р. 183). Для характеристики радянського українського контексту ці зауваги задають важливу дослідницьку оптику: офіційна ідеологічна позиція окреслює визначальний режим рецепції, тоді як її реальний простір потребує уваги до менш видимих форм присутності, дисциплінарної диференціації та історичної змінюваності самих умов.

У радянському випадку така диференціація починається вже з самого механізму цензури. Дослідження радянського *анти-ніцшеанізму* показує, що його варто розглядати не тільки через заборону творів чи окремих ідей Ніцше, а й через формування стійких інтерпретаційних кліше, негативного образу філософа та своєрідних «антисмислів», вплив яких значною мірою зберігся й у пострадянський час (Sineokaia, 2018). Це розширює дослідницьку увагу від меж доступу до Ніцше до способів продукування його образу в межах самого офіційного дискурсу.

Інший напрям окреслюють дослідження Берніс Розенталь, які розширюють поле рецепції Ніцше далеко за межі експліцитних звернень до його філософії. Скажімо, у колективному дослідженні «Ніцше та радянська культура: союзник і супротивник» (*Nietzsche and Soviet Culture: Ally and Adversary*) за її редакцією, простежуються різні способи апропріації та трансформації ніцшеанських ідей у радянській літературі, мистецтві, політичній культурі та гуманітарному знанні (Rosenthal, 2010). Монографія Розенталь «Новий міф, новий світ: від Ніцше до сталінізму» (*New Myth, New World: From Nietzsche to Stalinism*) додатково показує можливість досліджувати не лише безпосереднє звернення до Ніцше, а й перетворення та нові функції пов'язаних із ним ідей у процесі переходу до радянського ідеологічного контексту (Rosenthal, 2002). Така перспектива орієнтує дослідницький пошук як на прямі інтерпретації Ніцше, так і на апропріації та трансформації його ідей у ширшому культурному й ідеологічному полі. У сукупності з попередніми орієнтирами це дає змогу враховувати різні режими рецепції, можливості й межі яких визначалися конкретними історичними умовами.

Незалежний період

Свобода як нова умова рецепції

Проголошення незалежності України означало не лише відновлення державності, а й формування принципово нового простору культурного та інтелектуального самовизначення. Руйнування монополії марксистсько-більшовицької ідеології принципово змінило умови виробництва й циркуляції гуманітарного знання, відкривши можливість для методологічного плюралізму, переосмислення української інтелектуальної традиції та інтеграції гуманітаристики у світовий академічний простір. Одним із перших наслідків цієї трансформації стала започаткована «ретроспективна ревізія духовного шляху» (Забужко, 1993), що передбачала критичний перегляд успадкованих радянських та імперських схем інтерпретації української культури, історії й філософії. Симптоматично, що вже зовсім незабаром виникають праці, які, по суті, утверджують вільне осмислення української культури, філософії та інтелектуальної традиції як самостійного історичного простору із власною тяглістю (Попович, 1998), внутрішньою логікою, сутністю та у взаємозв'язку зі здобутками інших народів (Горський, 2001) і власним символізмом (Кримський, 2008).

Окреслені вище процеси становили ширший інтелектуальний контекст, у якому відбувалося й оновлення української філософії. Осмислюючи цей період уже з історичної перспективи, Анатолій Єрмоленко зазначає, що «з перших років незалежності філософія в Україні дедалі більше визволяється від ідеологічних кайданів і набуває свого автентичного

змісту» (Єрмоленко, 2018: с. 8). Водночас вона «поступово стає відкритою до світу», інтегруючись у світовий філософський простір. Ця зміна означала не лише інституційне відкриття до міжнародних академічних контактів, а й докорінну трансформацію самого епістемічного режиму. Як підкреслює Сергій Йосипенко, делегітимація радянського марксизму спричинилася до утвердження «ситуації плюралізму теорій та способів філософування» (Єрмоленко, 2018: сс. 21—22), у якій жодна філософська система вже не могла претендувати на винятковий статус єдиного носія істини. Водночас відкриття українського філософського дискурсу не означало автоматичного включення української гуманітаристики до міжнародного академічного простору, оскільки така інтеграція передбачала не лише свободу інтерпретації, а й опанування сучасних стандартів критичного дослідження філософської спадщини. Так, процес інтернаціоналізації української вищої освіти після здобуття незалежності залишався непослідовним і фрагментарним, а його пріоритетне значення ще не було достатньо усвідомлене академічною спільнотою. Саме тому інтеграція до світового та європейського простору науки постала не як уже досягнутий результат, а як стратегічний напрям подальшого розвитку української гуманітаристики (Горбунова, 2018: сс. 5—6, 33—34). Звернімо увагу, що тут нарешті рецепція Ніцше переходить з режиму (не-) дозволеного до плекання різноманіття дослідницьких інтересів, втілення інституційних практик та розроблення інтелектуальних стратегій.

Від свободи читання до культури дослідження

У сучасному ніцшезнавстві методологічною передумовою філософської інтерпретації є історично й філологічно обґрунтоване прочитання творів Ніцше. Як показує Маццино Монтинарі, воно передбачає розгляд кожного твору в контексті його виникнення, у зв'язку з “Nachlass” та інтелектуальним середовищем, у якому формувалося мислення Ніцше (Montinari, 1982: SS. 3—4). Андреас Урс Зомер, своєю чергою, наголошує, що філософія Ніцше не є завершеним ученням: сам Ніцше використовує свої «вчення» радше як інтелектуальні й екзистенційні експерименти, а його філософія постає передусім як практика мислення, а не система остаточно встановлених положень (Sommer, 2019: S. 2). Саме в цьому сенсі формування українського ніцшезнавства варто пов'язувати не лише зі свободою рецепції, а й із поступовим засвоєнням сучасних методологічних принципів інтерпретації Ніцше.

Ще одним важливим орієнтиром сучасного ніцшезнавства є розширення самого джерельного корпусу, на якому ґрунтується інтерпретація становлення Ніцшевого мислення. Показовим тут є нове зацікавлення Базельськими лекціями: Карлоти Сантині та Енріко Мюлер наголо-

шують, що новіші дослідження дають підстави трактувати Базельський період вже не як затримку «власне» філософії Ніцше, а радше як її «засадничу фазу» (Santini & Müller, 2024: S. 195). Водночас самі лекції, попри зростання уваги до цього періоду, досі залишаються одним із найменш досліджених корпусів Ніцше й надають унікальний доступ до його академічної, філологічної (Santini & Müller, 2024: S. 196) та, вочевидь, педагогічної роботи. Продуктивність такого розширення джерельної бази вже засвідчує й українське ніцшезнавство: звернення до Базельських лекцій з латинської граматики та античної риторики дало змогу реконструювати формування Ніцшевої критики мови та з'ясувати методологічну функцію метафори в пізнанні філософа (Мудраков, 2024). Отже, залучення цього корпусу є не лише одним із перспективних напрямів міжнародного ніцшезнавства, а й уже апробованою можливістю розширення дослідницької оптики українських студій Ніцше.

Інший фундаментальний орієнтир задає Вольфганг Мюлер-Лаутер, який наполягає на «іманентному прочитанні» Ніцше як способі уникнення «передчасних інтерпретацій та оцінок» (Müller-Lauter, 1971: S. V). Його аналіз суперечностей водночас показує, що їх не слід ані автоматично приймати за непослідовність, ані усувати шляхом ретроспективної систематизації, позаяк частина з них проявляється через розвиток і хід Ніцшевого мислення, контекст або різні аспекти одного поняття, тоді як інші залишаються справжніми несумісностями (Müller-Lauter, 1971: SS. 1—3).

Ще один дослідницький орієнтир стосується розпізнавання рецепції Ніцше поза межами академічного й текстуального дискурсу. Однією з найґрунтовніших спроб систематизації художніх форм такої апропріації є праця Барбари Страки «Ніцше назавжди? Трансфігурації Фридриха Ніцше в сучасному мистецтві» (Nietzsche forever? Friedrich Nietzsches Transfigurationen in der zeitgenössischen Kunst). Досліджуючи трансформації образу Ніцше в сучасному мистецтві, Страка, зокрема, зауважує, що мірою розмивання традиційного *відображення* Ніцше (*Nietzsche-(Ab-)Bild*) дедалі більшого значення набувають «місця, ландшафти, пам'ятки», у яких ще можна відчутти певну «ауру» Ніцше (Straka, 2025: S. 105). Така перспектива допомагає розширити поле пошуку рецепції, включаючи до нього візуальні, просторові та символічні форми апропріації, що особливо важливо для аналізу сучасного культурного матеріалу.

Висновки: різні умови — різні режими рецепції

Ця розвідка має уточнити методологічний статус періодизації рецепції Ніцше в Україні. Її значення полягає у встановленні історично змінних умов, за якими буде встановлюватися те, як рецепція ставала можливою, набувала певних форм або, навпаки, зазнавала обмежень. Відповідно, ко-

жен період потребує не лише опису власної конфігурації політичних, культурних, інституційних та епістемічних умов, а й адекватної їм дослідницької оптики. Запропоновані у статті орієнтири сучасного ніцшезнавства набувають у цьому сенсі методологічної функції: вони допомагають розпізнавати різні способи й форми рецепції та визначати принципи інтерпретації виявленого матеріалу відповідно до конкретних історичних умов.

Для імперського періоду визначальними постають умови політичної несамостійності України та неоднорідність імперських просторів, між якими були поділені українські землі. Це означає, що потенційні форми рецепції Ніцше необхідно розглядати з урахуванням відмінностей політичних, культурних, мовних та інституційних режимів Російської та Австро-Угорської імперій, а також із фокусом на умовах періоду, що йменується як Визвольні змагання, зокрема як імпульсу для тематики національної ідентичності. Ця асиметрія умов застерігає від конструювання єдиної лінії ранньої української рецепції та водночас розширює поле її майбутнього пошуку. Залучені дослідницькі орієнтири спонукають звертати увагу не лише на безпосередні філософські прочитання Ніцше, а й на сліди, апропріації, трансформації його образу й залучення його ідей до тогочасних культурних та інтелектуальних дискусій.

Зі встановленням радянського режиму змінюються не просто умови рецепції — змінюється сам режим допустимого у зверненні до Ніцше. Ідеологічна монополізація гуманітарного знання, цензура та нормативне регулювання інтерпретацій визначали межі того, що могло бути публічно сказано про його філософію й у яких формах. Для дослідження рецепції це означає передусім необхідність враховувати селективність самого джерельного поля: наявні публікації й оцінки формувалися за умов, які одночасно відкривали одні та обмежували інші можливості звернення до Ніцше. Залучені дослідницькі орієнтири дають змогу конкретизувати роботу з таким матеріалом: враховувати внутрішню неоднорідність самого радянського періоду, розглядати вироблені офіційним дискурсом ідеологічні образи Ніцше як самостійні свідчення рецепції та водночас звертати увагу на можливі апропріації та трансформації його ідей поза безпосереднім філософським коментарем. Отже, радянські умови — це не лише обмеження, а й активне творення специфічної форми рецепції Ніцше; завдання подальшого аналізу — встановити, яких форм вони набували в українському матеріалі цього періоду.

Незалежність принципово змінює самі умови роботи з Ніцше: методологічний плюралізм, переосмислення успадкованих схем та поступова інтеграція української гуманітаристики до міжнародного академічного середовища. Однак така відкритість ще не означає автоматичного засвоєння сучасних стандартів дослідження Ніцше. У цій констеляції запропоновані орієнтири окреслюють подвійний рух дослідження: до більшої

текстуальної, історичної та філологічної обґрунтованості інтерпретацій Ніцше і водночас до розширення самого поля рецепції, її джерел та форм. Саме поєднання цих двох напрямів створює методологічну перспективу, в якій може бути досліджений український матеріал незалежного періоду.

Таким чином, здійснена характеристика історичних умов та співвіднесення з ними дослідницьких орієнтирів завершують другий етап мого методологічного обґрунтування дослідження. Вони створюють підстави для переходу від побудови структури дослідження до роботи з конкретним українським матеріалом — виявлення та аналізу форм і функцій рецепції Ніцше в межах окреслених періодів.

ДЖЕРЕЛА

- Адольф, Р. (2024). Жало Ніцше: Чого можна навчитися зі своєрідної історії впливу Ніцше. *Sententiae*, 43(3), 8—22. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.008>
- Горбунова, Л.С., Дебич, М.А., Зінченко, В.В., Сікорська, І.М., Степаненко, І.В., & Шипко, О.М. (2018). *Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій* (І.В. Степаненко, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України.
- Горський, В. (2001). *Філософія в українській культурі: (методологія та історія). Філософські нариси*. Київ: Центр практичної філософії.
- Єрмоленко, А. (2018). Філософія в Академії: здобутки, проблеми, перспективи: Конференція Інституту філософії: До 100-річчя Національної академії наук України. *Філософська думка*, 6, 6—25. Взято з: <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/446>
- Жмир, В. (2010). Слідами Ніцше по Україні. *Художня культура. Актуальні проблеми*, 7, 275—315.
- Забужко, О. (1993). *Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період*. Київ: Основи. Взято з: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001589>
- Кримський, С. (2008). *Під сигнатурою Софії*. Київ: Києво-Могилянська академія.
- Мудраков, В. (2024). Методологічна специфіка метафор Фридриха Ніцше: «нова форма» для «нескінченного прояснення». *Sententiae*, 43(3), 34—48. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.034>
- Мудраков, В. (2026). Як досліджувати вплив Ніцше в Україні? Періодизація як структурна вертикаль дослідження рецепції. *Філософська думка*, 2, 92—105. <https://doi.org/10.15407/fd2026.02.092>
- Попович, М. (1998). *Нарис історії культури України*. Київ: АртЕк.
- Попович, М. (2005). *Червоне століття*. Київ: АртЕк.
- Синеокая, Ю. (1999). Восприятие идей Ницше в России: основные этапы, тенденции, значение. У: Ф. Ницше и философия в России (с. 7—38). Санкт-Петербург: Издательство Русского Христианского гуманитарного института.
- Bihl, W. (2008). Die Ukraine-Politik Österreich-Ungarns im Ersten Weltkrieg. In: W. Dornik & S. Karner (Hrsg.), *Die Besatzung der Ukraine 1918: Historischer Kontext — Forschungsstand — wirtschaftliche und soziale Folgen* (Bd. 11, SS. 53—71). Graz: Verein zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen.
- Busch, U.B. (2006). On the Nietzsche-reception in the GDR. In: J.G. Backhaus & W. Drechsler (Eds.), *Friedrich Nietzsche (1844—1900): Economy and society* (The European Heritage in Economics and the Social Sciences, vol. 3, pp. 173—189). Boston, MA: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-32980-2_9

- Del Caro, A. (1982). Reception and impact: The first decade of Nietzsche in Germany. *Orbis Litterarum*, 37, 32—46. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0730.1982.tb00788.x>
- Dobrenko, E.A. (2007). *Political economy of socialist realism*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Ermolaev, H. (1997). *Censorship in Soviet literature, 1917—1991*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Hirsch, F. (2014). *Empire of Nations: Ethnographic Knowledge and the Making of the Soviet Union*. Ithaca, NY: Cornell University Press. <https://doi.org/10.7591/9780801455940>
- Kopij, M. (2008). Nietzsche-Forschung in Polen. *Nietzsche-Studien*, 37(1), 234—242. <https://doi.org/10.1515/9783110196900.2.234>
- Martin, T. (2011). *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923—1939*. Ithaca, NY: Cornell University Press. <https://doi.org/10.7591/9781501713323>
- Miodoński, L. (2004). Nietzsche als Auslöser philosophischer Wandlungen in Polen. In: R. Reschke (Hrsg.), *Sonderband 2. Nietzsche — Radikalaufklärer oder radikaler Gege-naufklärer? Internationale Tagung der Nietzsche-Gesellschaft in Zusammenarbeit mit der Kant-Forschungsstelle Mainz und der Stiftung Weimarer Klassik und Kunstsam-mlungen vom 15.—17. Mai 2003 in Weimar* (SS. 321—326). Berlin: Akademie Verlag. <https://doi.org/10.1524/9783050047317-033>
- Montinari, M. (1982). *Nietzsche lesen*. Berlin; New York: Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110841268>
- Moser, M. (2024). Grundzüge einer Geschichte der ukrainischen Sprache. In: P. Deutschmann, M. Moser, & A. Woldan (Hrsg.), *Die Ukraine — vom Rand ins Zentrum* (SS. 53—76). Berlin: Frank & Timme.
- Mudrakov, V. (2026). *Er und sie*. Der Übermensch von Friedrich Nietzsche in der Deutung Ol'ha Kobyljans'kas. In: H. Ruin & C. Santini (Eds.), *Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen: Über die frühe Rezeption (1890—1930)* (SS. 297—320). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111709567-018>
- Mudrakov, V. & Stephan, P. (2024). Nietzsche und die Ukraine. Ein Gespräch mit Vitalii Mudrakov. *NietzschePOParts*. Retrieved from: <https://www.nietzsche-poparts.ch/posts/nietzsche-und-die-ukraine>
- Müller-Lauter, W. (1971). *Nietzsche: Seine Philosophie der Gegensätze und die Gegensätze seiner Philosophie*. Berlin, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110829471>
- Rosenthal, B.G. (2002). *New myth, new world: From Nietzsche to Stalinism*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Rosenthal, B.G. (Ed.). (2010). *Nietzsche and Soviet Culture: Ally and Adversary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruin, H. & Santini, C. (Hrsg.). (2026). *Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen: Über die frühe Rezeption (1890—1930)*. Berlin; Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111709567>
- Santini, C. & Müller, E. (2024). Friedrich Nietzsche — Die Basler Vorlesungen: Zur Einführung. *Nietzscherforschung*, 31(1), 195—202. <https://doi.org/10.1515/NIFO-2024-023>
- Schenkel, E. (2025). *Nietzsche global: in 80 Übermensch um die Welt*. Stuttgart: Kröner Verlag.
- Schirmer, A. & Schmidt, R. (Hrsg.). (2000). *Widersprüche: Zur frühen Nietzsche-Rezeption*. Stuttgart, Germany: J. B. Metzler. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-03508-0>
- Schulte, N. (2023). *Gefährlich Leben — Gefährlich Denken: Eine Untersuchung von Nietzsches Philosophie*. Berlin; Heidelberg: J.B. Metzler. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-67331-7>
- Sineokaya, Y. (2018). The prohibited Nietzsche: anti-Nitzscheanism in Soviet Russia. *Studies in East European Thought*, 70(4), 273—288. <https://doi.org/10.1007/s11212-018-9315-3>

- Sommer, A.U. (2019). *Nietzsche und die Folgen*. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-04890-5>
- Straka, B. (2025). *Nietzsche forever? Friedrich Nietzsches Transfigurationen in der zeitgenössischen Kunst* (2 Bd.). Basel: Schwabe Verlag.
- Walicki, A. (1995). *Marxism and the Leap to the Kingdom of Freedom: The Rise and Fall of the Communist Utopia*. Stanford, CA: Stanford University Press.

REFERENCES

- Adolph, R. (2024). Nietzsche's Sting: What We Can Learn from the Peculiar History of Nietzsche's Influence. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 43(3), 8—22. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.008> [=Адо́лф 2024].
- Bihl, W. (2008). Die Ukraine-Politik Österreich-Ungarns im Ersten Weltkrieg. In: W. Dornik & S. Karner (Hrsg.), *Die Besatzung der Ukraine 1918: Historischer Kontext — Forschungsstand — wirtschaftliche und soziale Folgen* (Bd. 11, SS. 53—71). Graz: Verein zur Förderung der Forschung von Folgen nach Konflikten und Kriegen.
- Busch, U.B. (2006). On the Nietzsche-reception in the GDR. In: J.G. Backhaus & W. Drechsler (Eds.), *Friedrich Nietzsche (1844—1900): Economy and society* (The European Heritage in Economics and the Social Sciences, vol. 3, pp. 173—189). Boston, MA: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-32980-2_9
- Del Caro, A. (1982). Reception and impact: The first decade of Nietzsche in Germany. *Orbis Litterarum*, 37, 32—46. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0730.1982.tb00788.x>
- Dobrenko, E.A. (2007). *Political economy of socialist realism*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Ermolaev, H. (1997). *Censorship in Soviet literature, 1917—1991*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Hirsch, F. (2014). *Empire of Nations: Ethnographic Knowledge and the Making of the Soviet Union*. Ithaca, NY: Cornell University Press. <https://doi.org/10.7591/9780801455940>
- Horbunova, L.S., Debych, M.A., Zinchenko, V.V., Sikorska, I.M., Stepanenko, I.V., & Shypko, O.M. (2018). *Cultural and Humanitarian Strategies for the Development of University Education under Conditions of Dynamic Social Transformations* (I.V. Stepanenko, Ed.). [In Ukrainian]. Kyiv: Instytut Vyshchoi Osvity NAPN Ukrainy. [=Горбунова та ін. 2018].
- Horskyi, V. (2001). *Philosophy in Ukrainian Culture: (Methodology and History)*. *Philosophical Essays*. [In Ukrainian]. Kyiv: Tsentr Praktychnoi Filozofii. [=Горський 2001].
- Kopij, M. (2008). Die Nietzsche-Forschung in Polen. *Nietzsche-Studien*, 37(1), 234—242. <https://doi.org/10.1515/9783110196900.2.234>
- Krymskyi, S. (2008). *Under the Sign of Sophia*. [In Ukrainian]. Kyiv: Kyievo-Mohylianska Akademiia. [=Кримський 2008].
- Martin, T. (2011). *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923—1939*. Ithaca, NY: Cornell University Press. <https://doi.org/10.7591/9781501713323>
- Miodoński, L. (2004). Nietzsche als Auslöser philosophischer Wandlungen in Polen. In: R. Reschke (Hrsg.), *Sonderband 2. Nietzsche — Radikalaufklärer oder radikaler Geenaufklärer? Internationale Tagung der Nietzsche-Gesellschaft in Zusammenarbeit mit der Kant-Forschungsstelle Mainz und der Stiftung Weimarer Klassik und Kunstsammlungen vom 15.—17. Mai 2003 in Weimar* (SS. 321—326). Berlin: Akademie Verlag. <https://doi.org/10.1524/9783050047317-033>
- Montinari, M. (1982). *Nietzsche lesen*. Berlin; New York: Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110841268>

- Moser, M. (2024). Grundzüge einer Geschichte der ukrainischen Sprache. In: P. Deutschmann, M. Moser, & A. Woldan (Hrsg.), *Die Ukraine — vom Rand ins Zentrum* (SS. 53—76). Berlin: Frank & Timme.
- Mudrakov, V. (2024). Methodological Specificity of Friedrich Nietzsche's Metaphors: a "New Form" for "Infinite Clarification". [In Ukrainian]. *Sententiae*, 43(3), 34—48. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.034> [=Мудраков 2024].
- Mudrakov, V. (2026). How to study Nietzsche's influence in Ukraine? Periodization as a structural framework for the study of reception. [In Ukrainian]. *Philosophical Thought*, 2, 92—105. <https://doi.org/10.15407/fd2026.02.092> [=Мудраков 2026].
- Mudrakov, V. (2026). *Er und sie*. Der Übermensch von Friedrich Nietzsche in der Deutung Ol'ha Kobyljans'kas. In: H. Ruin & C. Santini (Eds.), *Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen: Über die frühe Rezeption (1890—1930)* (SS. 297—320). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111709567-018>
- Mudrakov, V. & Stephan, P. (2024). Nietzsche und die Ukraine. Ein Gespräch mit Vitalii Mudrakov. *NietzschePOP*arts. <https://www.nietzsche-poparts.ch/posts/nietzsche-und-die-ukraine>
- Müller-Lauter, W. (1971). *Nietzsche: Seine Philosophie der Gegensätze und die Gegensätze seiner Philosophie*. Berlin; Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110829471>
- Popovych, M. (1998). *An Outline of the History of Ukrainian Culture*. [In Ukrainian]. Kyiv: ArtEk. [=Попович 1998].
- Popovych, M. (2005). *The Red Century*. [In Ukrainian]. Kyiv: ArtEk. [=Попович 2005].
- Rosenthal, B.G. (2002). *New myth, new world: From Nietzsche to Stalinism*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Rosenthal, B.G. (Ed.). (2010). *Nietzsche and Soviet Culture: Ally and Adversary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruin, H. & Santini, C. (Hrsg.). (2026). *Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen: Über die frühe Rezeption (1890—1930)*. Berlin; Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111709567>
- Santini, C. & Müller, E. (2024). Friedrich Nietzsche — Die Basler Vorlesungen: Zur Einführung. *Nietzscheforschung*, 31(1), 195—202. <https://doi.org/10.1515/NIFO-2024-023>
- Schenkel, E. (2025). *Nietzsche global: in 80 Übermenschen um die Welt*. Stuttgart: Kröner Verlag.
- Schirmer, A. & Schmidt, R. (Hrsg.). (2000). *Widersprüche: Zur frühen Nietzsche-Rezeption*. Stuttgart, Germany: J.B. Metzler. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-03508-0>
- Schulte, N. (2023). *Gefährlich Leben — Gefährlich Denken: Eine Untersuchung von Nietzsches Philosophie*. Berlin; Heidelberg: J.B. Metzler. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-67331-7>
- Sineokaya, Y. (1999). The Reception of Nietzsche's Ideas in Russia: Main Stages, Trends, and Significance. In: *F. Nietzsche and Philosophy in Russia* (pp. 7—38). [In Russian]. Saint Petersburg: Izdatel'stvo Russkogo Khristianskogo Gumanitarnogo Instituta. [=Синеокая 1999].
- Sineokaya, Y. (2018). The prohibited Nietzsche: anti-Nitzscheanism in Soviet Russia. *Studies in East European Thought*, 70(4), 273—288. <https://doi.org/10.1007/s11212-018-9315-3>
- Sommer, A.U. (2019). *Nietzsche und die Folgen*. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-04890-5>
- Straka, B. (2025). *Nietzsche forever? Friedrich Nietzsches Transfigurationen in der zeitgenössischen Kunst* (2 Bd.). Basel: Schwabe Verlag.
- Walicki, A. (1995). *Marxism and the Leap to the Kingdom of Freedom: The Rise and Fall of the Communist Utopia*. Stanford, CA: Stanford University Press.

- Yermolenko, A. (2018). Philosophy in the Academy: Achievements, Problems, and Prospects: Conference of the Institute of Philosophy: On the Occasion of the 100th Anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine. [In Ukrainian]. *Philosophical Thought*, 6, 6—25. Retrieved from: <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/446> [=Єрмоленко 2018].
- Zabuzhko, O. (1993). *The Philosophy of the Ukrainian Idea and the European Context: The Franko Period*. [In Ukrainian]. Kyiv: Osnovy. Retrieved from: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001589> [=Забужко 1993].
- Zhmyr, V. (2010). In Nietzsche's Footsteps across Ukraine. [In Ukrainian]. *Artistic Culture. Topical Issues*, 7, 275—315. [=Жмир 2010].

Отримано/ Received 14.05.2026

Прийнято до друку після рецензування /

Accepted for publication after review 30.08.2026

Опубліковано / Published 24.09.2026

Vitalii MUDRAKOV,

PhD in Philosophy, Associate Professor,
Research Fellow at the Friedrich Nietzsche College,
Klassik Stiftung Weimar,
4, Burgplatz, Weimar (Germany), 99432
Vitalii.Mudrakov@klassik-stiftung.de
<https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>
SCOPUS ID: 58476902600

HOW TO STUDY NIETZSCHE'S INFLUENCE IN UKRAINE?

Periodization as a characterization of the historical conditions
of reception and orientations for its study²

This article is the second part of a methodological study devoted to the reception of Friedrich Nietzsche's philosophy in Ukraine. Its aim is to characterize the historical conditions under which this reception became possible and assumed specific forms in different periods. The study proceeds from the assumption that changes in political, cultural, institutional, and epistemic conditions transform the very space of possibilities for reception. Accordingly, its periodization should be based not merely on chronological divisions but on structural transformations of these conditions.

On this basis, three major periods are distinguished: the imperial, the Soviet, and the period of Ukrainian independence. The imperial period was marked by the limited cultural agency of Ukrainians and by heterogeneous political, linguistic, and institutional regimes within the Russian and Austro-Hungarian Empires, which created different possibilities for Nietzsche's early reception. The Soviet period fundamentally transformed these conditions through the ideological monopolization of the humanities, censorship, and the

² This article was prepared as a part of the project "Nietzsche and Ukrainian Identity" at the Friedrich Nietzsche College (Klassik Stiftung Weimar) and constitutes the second part of its methodological foundation. For the first part of the methodological study devoted to the reception of Friedrich Nietzsche's philosophy, see: Mudrakov, V. (2026). How to study Nietzsche's influence in Ukraine? Periodization as a structural framework for the study of reception: *Philosophical Thought*, 2, 92—105 (<https://doi.org/10.15407/fd2026.02.092>)

regulation of legitimate modes of interpretation. At the same time, Nietzsche's reception under state socialism cannot be reduced to official ideological positions alone. The period of independence brought the demonopolization of philosophical discourse, methodological pluralism, the revision of inherited Soviet and imperial interpretive schemes, and the gradual internationalization of Ukrainian humanities. Nietzsche's reception thus moved from a regime structured by ideological permission and prohibition toward a plurality of research interests, institutional practices, and intellectual strategies.

Alongside the reconstruction of these historical conditions, the article identifies a set of critical research orientations drawn from major works of international Nietzsche scholarship. They are selected not to provide a general panorama of contemporary Nietzsche studies, but for their methodological relevance to the analysis of Nietzsche's reception in Ukraine under the specific conditions of each historical period. For the early period, these orientations make it possible to identify heterogeneous traces, appropriations, transformations, and competing images of Nietzsche beyond explicit philosophical commentary. For the Soviet period, they help to distinguish official ideological judgments from Nietzsche's broader intellectual and cultural presence and to recognize disciplinary differences and indirect forms of circulation. For the period of independence, the methodological focus shifts toward the conditions under which free reception can develop into specialized Nietzsche scholarship: historically and philologically grounded reading, attention to textual genesis and context, resistance to retrospective systematization, expansion of the relevant source corpus, as well as recognition of artistic and visual forms of appropriation. These orientations thus serve as methodological tools for the subsequent analysis of Ukrainian material, while their relevance and application depend on the particular forms and historical conditions of reception under investigation.

The proposed periodization therefore functions as more than a chronological division of material. It provides a methodological structure in which the reconstruction of historically specific conditions of reception is combined with research tools for identifying and interpreting the forms that reception could assume under those conditions. In this sense, the article develops the methodological basis for the subsequent systematic analysis of the forms and functions of Nietzsche's reception in Ukraine.

Keywords: *Friedrich Nietzsche, Nietzsche reception in Ukraine, periodization, conditions of reception, research orientations, Nietzsche scholarship.*